

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.10.36](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.10.36)

УДК 351

Т. С. Яровой,
к. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного адміністрування,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-7266-3829

РОЛЬ ПРОФАЙЛІНГУ В ЛОБІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ДЕРЖАВНО УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Т. Yarovoi
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

THE ROLE OF PROFILING IN LOBBYING: PUBLIC ADMINISTRATION ASPECT

Статтю присвячено дослідженню профайлінгу, як одного з інструментів ефективної лобістської діяльності. З'ясовано, що у вітчизняній науці наявні численні, подекуди взаємовиключні, або вкрай вузькі визначення профайлінгу. Серед іншого, констатовано відсутність в українському науковому просторі досліджень профайлінгу, що застосовується у рамках лобістської діяльності.

На основі розгляду численних визначень профайлінгу, наданих зарубіжними та вітчизняними дослідниками, автор доходить до його сприйняття як сукупності прийомів щодо збору та аналізу інформації про особу, з метою формування її психологічного портрету.

Акцентовано на ролі профайлінгу в ефективності роботи лобіста, з огляду на необхідність для лобіста розуміти мотиви людей, їх прагнення та інтереси, помічати прагнення приховати щось, спроби обману або маніпуляції, тобто вміти «читати співрозмовника». Комплекс методів окреслення психічного портрету особистості на основі аналізу її поведінкових та емоційних реакцій у західній науці отримав назву «профайлінг». Профайлінг у лобістській діяльності являє собою сукупність заходів щодо збору, аналізу та узагальнення інформації стосовно психологічного портрету того чи іншого учасника лобістського процесу. При цьому, такий профайлінг включає в себе як збір інформації у процесі особистого спілкування, так і аналіз інформації, отриманої з інших джерел.

Надано авторське визначення профайлінгу в лобістській діяльності, як сукупності заходів щодо збору, аналізу та узагальнення інформації стосовно психологічного портрету того чи іншого учасника лобістського процесу. На переконання автора, такий профайлінг включає в себе як збір інформації у процесі особистого спілкування, так і аналіз інформації, отриманої з інших джерел. З точки зору мети, профайлінг у лобістській діяльності може бути орієнтований на усунення загроз, підвищення ймовірності реалізації цілей лобістської діяльності, або ж зниження витрат на реалізацію таких цілей.

Окрему увагу присвячено питанню етичності застосування профайлінгу в процесі лобістської діяльності. Актуальним лишається дослідження допустимих меж застосування профайлінгу та втручання в емоційну сферу людини.

The article is devoted to the study of profiling as one of the tools of effective lobbying. It has been found that in domestic science there are numerous, sometimes mutually exclusive, or extremely narrow definitions of profiling. Among other things, the lack of profiling research used in lobbying in the Ukrainian scientific space was stated.

Based on the review of numerous definitions of profiling provided by foreign and domestic researchers, the author comes to its perception as a set of techniques for collecting and analyzing information about a person, in order to form his psychological portrait.

Emphasis is placed on the role of profiling in the effectiveness of the lobbyist, given the need for the lobbyist to understand people's motives, aspirations and interests, to notice the desire to hide something, attempts to deceive or manipulate, ie be able to "read of the interlocutor". A set of methods for outlining the mental portrait of a person based on the analysis of his behavioral and emotional reactions in Western science is called "profiling". Profiling in lobbying is a set of measures for collecting, analyzing and summarizing information about the psychological portrait of a participant in the lobbying process. In this case, such profiling includes both the collection of information in the process of personal communication and analysis of information obtained from other sources.

The author's definition of profiling in lobbying as a set of measures for collecting, analyzing and summarizing information about the psychological portrait of a participant in the lobbying process was given. According to the author, such profiling includes both the collection of information in the process of personal communication and analysis of information obtained from other sources. From the point of view of the purpose, profiling in lobbying activity can be focused on elimination of threats, increase of probability of realization of the purposes of lobbying activity, or reduction of expenses for realization of such purposes.

Particular attention is paid to the ethical use of profiling in the lobbying process. The study of the permissible limits of profiling and intervention in the emotional sphere of a person remains relevant.

Ключові слова: лобізм; лобіювання; комунікація; інформація; профайлінг; визначення брехні; аналіз.

Key words: lobbyism; lobbying; communication; information; profiling; lie definition; analysis.

Обґрунтування обраної теми дослідження.

Стрімке поширення лобізму в Україні, незважаючи на відсутність належного правового регулювання цієї діяльності, є реальністю сьогодення. Діяльність лобіста, що у вітчизняних умовах часто маскується під адвокатську, посередницьку діяльність або бізнес-консалтинг, серед іншого, вимагає від фахівця гарного знання людської психології, високих комунікативних навиків, вміння зчитувати мимовільні емоційні реакції співрозмовника та належним чином їх інтерпретувати. Комплекс методів окреслення психічного портрету особистості на основі аналізу її поведінкових та емоційних реакцій у західній науці отримав назву «профайлінг». І профайлінг, серед іншого, активно використовується в лобістській діяльності, як у процесі спілкування з замовником лобістських послуг, так і в ході лобіювання. Все це обумовлює не лише важливість профайлінгу для ефективної лобістської діяльності, але і актуальність дослідження цієї проблематики на міждисциплінарному рівні – на стику таких галузей знань як державне управління, безпекознавство, психологія.

Метою статті є дослідження ролі профайлінгу в лобістській діяльності, крізь призму державного управління.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблематики профайлінгу, як інструменту безпеки, присвячували свою увагу ряд зарубіжних вчених. Підґрунтям для даного дослідження стали окремі ідеї, напрацювання П. Екмана, В. А. Лабунської, Р. Кларка, Б. де Пауло, О. Фрая, В. Фрізена, М. Цукермана, К. Шерера та ін. На жаль, вітчизняні наукові школи безпекознавства, юридичної психології та криміналістики поки що вивчають профайлінг фрагментарно, хоча окремі проблемні аспекти особистості в юридичній психології досліджували О. М. Бандурка, В. І. Барко, А. С. Баронін, О. І. Діденко, А. В. Іщенко, М. В. Костицький, В. С. Кузьмічов, В. О. Образцов, В. В. Рибалка, В. М. Синьов, В. О. Татенко, Ю. Чуфаровський, С. І. Яковенко та ін.

Останніми роками побачили світ наукові публікації М. Дідковської-Бідюк, В. Євдокимова, В. Корольова, Р. Куйбіди, О. Тіхоненка, присвячені застосуванню профайлінгу в діяльності правоохоронних

органів та навіть у державному управлінні. Однак, дослідження ролі профайлінгу в рамках лобістської діяльності у вітчизняній науці досі не проводилось.

Основний зміст дослідження.

Намагання здійснювати аналіз поведінки, емоцій співрозмовника, виявляти обман та формувати на основі цих висновків те чи інше ставлення до цієї людини, напевно бере свій початок ще у часи прадавніх протосуспілств. Значної віртуозності у вмінні обманювати та викривати обман у ході особистого спілкування або публічної дискусії, набули представники шкіл софістики і філософії античної Греції. Однак, розглядати вміння виявляти обман чи приховані емоції на науковому рівні, фахівці з різних країн світу почали тільки у XX столітті.

У широкому значенні профайлінг, звісно ж, не зводиться до аналізу даних, отриманих безпосередньо в ході спілкування. Так, відповідно до Кембриджського словника, «профайлінг – це: 1) це діяльність зі збору інформації про когось, особливо про злочинця, з метою дати йому характеристику; 2) діяльність зі збору важливих і корисних деталей про когось чи щось» [1]. Тобто, профайлінг може застосовуватися в процесі особистого спілкування, або опосередковано, шляхом вивчення інформації, щодо будь-якої людини, не зважаючи від того, чи є підстави підозрювати її у схильності до обману чи протиправних намірах. Так, на думку Роджера Кларка, профайлінг – це техніка спостереження за даними, яка є поки що мало зрозумілою та мало задокументованою, але все частіше використовується як засіб генерування підозр чи перспективних загроз щодо значної кількості населення та передбачає аналіз певних характеристик, обґрунтованих минулим досвідом, з метою подальшого пошуку даних про осіб, що відповідають еталонному набору характеристик [2]. Таким чином, за своєю природою, профайлінг базується на презумпції винуватості, але при цьому, він не є порушенням прав людини, і жодним чином не обмежує ці права, доки результати профайлінгу не стають підставою для дій чи бездіяльності посадових осіб, спрямованих на таке обмеження (ми не ведемо мову про правомірність таких обмежень).

З точки зору криміналістів, профайлінг – це психологічний портрет особи, підозрюваної у вчиненні серії злочинів насильницького характеру [3]. Таке змістовне наповнення профайлінгу є вкрай вузькоспеціалізованим, і не становить інтересу в процесі дослідження профайлінгу в лобізмі, за виключенням дослідження особливостей регулювання лобістської діяльності та притягнення лобістів до відповідальності.

Нам більше імponує визначення нідерландської юристки Мірей Гільдебрандт, яка вважає, що профайлінг – це виявлення закономірностей, які представляють знання, що дозволяють передбачити майбутні події на основі того, що сталося в минулому з метою аналізу або прогнозування звичок, поведінки, уподобання людини або групи людей [4]. Водночас, такий підхід видається занадто широким і більше відображає аналітику загроз, ніж безпосередньо профайлінг. В цілому ж, можна помітити деяке розмиття рамок профайлінгу в роботах західноєвропейських дослідників, обумовлене прагненням уникнути суб'єктивізму та звинувачень у дискримінації.

Для більшості сучасних дослідників та управлінців профайлінг найчастіше асоціюється з попередженням протиправних дій для гарантування безпеки під час авіаперельотів (митного контролю, перевірки документів тощо). Працівники служб безпеки за допомогою візуальної діагностики аналізують пасажирів і відвідувачів аеропортів, що дає змогу виявити порушників, попередити злочини, зокрема запобігти терористичним актам [5]. Однак, як доволі слушно зазначає О. Дручек, окрім діяльності безпекових підрозділів авіаційних компаній, у рамках спостереження і опитування пасажирів у ході передпольотного огляду (вперше підготовку профайлерів для авіації було організовано в 80-х роках XX століття в Ізраїлі), профайлінг активно застосовується у готельній, кадровій, банківській, страховій та інших сферах діяльності [6].

Серед об'єктів профайлінгу дедалі частіше фігурують не лише потенційні зловмисники, але й державні службовці, які у рамках зростання відкритості сучасного суспільства не лише декларують свої доходи, але й оприлюднюють іншу інформацію щодо своєї службової та позаслужбової діяльності. Так, зокрема, на думку ряду вітчизняних дослідників правоохоронної діяльності, профайлінг (від англ. «profile» – профіль, портрет) – це формування і оприлюднення громадських досьє щодо публічних службовців, зокрема суддів і прокурорів [7]. Ми не можемо погодитись з таким підходом, оскільки він з одного боку окреслює частковий випадок у площині отримання інформації (мова йде про оприлюднення заздалегідь структурованої інформації, при цьому ігнорується необхідність візуального контакту), а з іншого – чомусь обмежує коло об'єктів профайлінгу публічними службовцями, зокрема – суддями і прокурорами. Вітчизняний тренд щодо звинувачення службовців правоохоронних органів у апіорній недоброчесності можна вважати тимчасовим явищем, то ж не зупинятимемось на ньому детально.

В контексті нашого дослідження особливий інтерес становить профайлінг у лобістській діяльності, який ми розглядаємо як окремих прояв профайлінгу. Автор присвятив чимало досліджень проблематиці феномену лобізму та його ролі в реалізації державної і національної безпеки [8; 9]. Проте, профайлінг у лобістській діяльності все ще залишається малодослідженим явищем.

Спілкування є ключовою складовою лобістської діяльності на більшості її етапів. Робота лобіста починається зі спілкування з замовником, а надалі включає в себе спілкування з профільними фахівцями, законотворцями, представниками органів державної влади, громадських організацій, журналістами, волонтерами тощо. Значною мірою ефективність роботи лобіста залежить від вміння розуміти мотиви людей, їх прагнення та інтереси, помічати прагнення приховати щось, спроби обману або маніпуляції, тобто від вміння «читати співрозмовника».

Американський психолог Пол Екман, який є визнаним експертом у сфері психології емоцій, міжособистісного спілкування та розпізнавання брехні, у своїх працях неодноразово зауважував, що повністю контролювати рухи тіла, реакцію очей, міміку – неможливо (на відміну від контролю мовлення), а тому досвідчені фахівці у сфері зчитування мови тіла, бачать на обличчі людини її справжні емоції. Для того, щоб виявити брехню, необхідно шукати невідповідності між змістом і невербальними засобами вираження повідомлення [10]. Таким чином, прямий візуальний контакт із замовником послуг, фахівцем з тих чи інших питань, державним службовцем, дозволяє кваліфікованому лобісту сформулювати для себе певний рівень довіри до кожного з них. Звісно ж, замовник лобістських послуг також має змогу аналізувати слова і поведінку лобіста, формуючи своє уявлення про його доброчесність, кваліфікацію, відповідність попереднім очікуванням, а сприйняття лобіста іншими учасниками процесу лобіювання неодмінно впливатиме на його ефективність. Водночас, профайлінг у лобістській діяльності не обмежується лише прямим контактом. Як у процесі обговорення тієї чи іншої стратегії лобістського впливу, так і в ході її реалізації, має місце збір інформації про учасників комунікаційного процесу, що здійснюється як з метою формування враження про особу, її відповідність очікуванням суб'єкта профайлінгу, так і заради виокремлення рис характеру чи інших психологічних особливостей об'єкту профайлінгу, що дозволить вибудувати той чи інший сценарій взаємодії.

Доволі дискусійним та таким, що потребує подальшого дослідження, видається питання етичності та доречності застосування всієї доступної інформації про об'єкт профайлінгу, в ході лобістської діяльності. Так, скажімо, вправний лобіст може скористатися отриманою як законним, так і незаконним шляхом інформацією особистого характеру, для опосередкованого маніпулювання експертом, автором законопроекту чи державним службовцем. У якості прикладу подібного маніпулювання можна навести ситуацію, за якої лобіст, дізнавшись про смерть близької людини державного службовця, викликану ускладненнями хвороби органів дихання, спонукає його до підтримки програми обмеження викидів шкідливих речовин у атмосферу, шляхом зобов'язання промислових підприємств до закупівлі фільтрів певного виробника. В такому випадку має місце відверте маніпулювання об'єктом лобізму, шляхом надання йому маловаріативного вибору, обумовленого асоціюванням альтернативи з особистими стражданнями та негативними емоціями об'єкту. Водночас, замовник лобістських послуг може чинити так само стосовно лобіста, що теж може мати доволі сумнівні (з точки зору етики) наслідки.

Отож, профайлінг у лобістській діяльності являє собою сукупність заходів щодо збору, аналізу та узагальнення інформації стосовно психологічного портрету того чи іншого учасника лобістського процесу. При цьому, такий профайлінг включає в себе як збір інформації у процесі особистого спілкування, так і аналіз інформації, отриманої з інших джерел. Профайлінг у лобістській діяльності може мати на меті усунення загроз, підвищення ймовірності реалізації цілей лобістської діяльності, або ж зниження витрат на реалізацію таких цілей.

Висновки.

Діяльність лобіста вимагає гарного знання людської психології, високих комунікативних навиків. Ефективність роботи лобіста значною мірою залежить від вміння розуміти мотиви людей, їх прагнення та інтереси, помічати прагнення приховати інформацію, спроби обману або маніпуляції, тобто від вміння «читати співрозмовника». Комплекс методів окреслення психічного портрету особистості на основі аналізу її поведінкових та емоційних реакцій у західній науці отримав назву «профайлінг».

Профайлінг у лобістській діяльності являє собою сукупність заходів щодо збору, аналізу та узагальнення інформації стосовно психологічного портрету того чи іншого учасника лобістського процесу. При цьому, такий профайлінг включає в себе як збір інформації у процесі особистого спілкування, так і аналіз інформації, отриманої з інших джерел.

Доволі дискусійним та таким, що потребує подальшого дослідження, видається питання етичності та доречності застосування, в ході лобістської діяльності, всієї доступної інформації про об'єкт профайлінгу.

Література.

1. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/diction-ary/english/profiling>
2. Clark R. Profiling: A Hidden Challenge to the Regulation of Data Surveillance. Journal of Law and Information Science. 1993.
3. John E. Douglas, Ann W. Burgess, Allen G. Burgess, Robert K. Ressler. Crime Classification Handbooks, manuals, etc. 2. Crime United States Classification Handbooks, manuals, etc. 2006. 556 p.
4. Hildebrandt M., Gutwirth S. Profiling the European Citizen: Cross-Disciplinary Perspectives. Springer Science & Business Media. 2008. 374 p.
5. Дідковська-Бідюк М. В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій. ISSN 2519-4682. *Ūridična psihologija*. 2017. № 2 (21), с. 165-166.
6. Дручек О. В. Профайлінг як метод забезпечення державної безпеки і громадського порядку: проблеми застосування. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/1/tom_2/28.pdf
7. Куйбіда Р., Лебедь О., Ліхачов Р., Трубенкова О. Судова реформа: як громадяни можуть зробити її успішною / за ред. Р. Куйбіда. Київ : ФОП Москаленко О.М., 2018. 62 с.
8. Яровой Т. С. Концептуальні засади лобіювання як інструмент реалізації цілей державної безпеки / Т. С. Яровой // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – № 2. – С. 99-103.

9. Яровой Т. С. Перспективи формування системи лобізму в Україні в реаліях сьогодення // Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». – 2019. – № 6. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2019/6/5528>
10. Екман П. Теорія брехні. Країна мрій, Київ. 2012. 320 с.

References.

1. Cambridge Dictionary (2020), available at: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/profiling> (Accessed 15 Oct 2020).
2. Clark, R. (1993), “Profiling: A Hidden Challenge to the Regulation of Data Surveillance”, Journal of Law and Information Science.
3. Douglas, J. E. Burgess, A. W. Burgess, A. G. Ressler, R. K. (2006), Crime Classification Handbooks, manuals, etc. 2, Jossey-Bass, San Francisco, USA.
4. Hildebrandt, M. and Gutwirth, S. (2008), Profiling the European Citizen: Cross-Disciplinary Perspectives, Springer Science & Business Media, Berlin, Germany.
5. Didkovs'ka-Bidiuk, M. V. (2017), “Profiling as a method of prevention of illegal actions”, available at: *Ūridična psihologija*, vol. 2 (21), pp. 165-166.
6. Druchek, O. V. (2018), “Profiling as a method of ensuring state security and public order: problems of application”, available at: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/1/tom_2/28.pdf (Accessed 15 Oct 2020).
7. Kujbida, R. Lebed', O. Likhachov, R. and Trubenkova, O. (2018), *Sudova reforma: iak hromadiany mozhut' zrobyty ii uspishnoiu* [Judicial reform: how citizens can make it successful], FOP Moskalenko O.M., Kyiv, Ukraine.
8. Yarovoi, T. (2020), “Conceptual principles of lobbying as a tool for the realization of state security goals”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 99–103.
9. Yarovoj, T. S. (2019), “Prospects for the formation of a system of lobbying in Ukraine in today's realities”, *Publichne administruvannia ta natsional'na bezpeka*, vol. 6, available at: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2019/6/5528> (Accessed 15 Oct 2020).
10. Ekman, P. (2012), *Teoriia brekhni* [Lie theory], Kraina mrij, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020 р.